Wat zijn de voor- en nadelen van niet-traditionele schooltijdenmodellen voor de cognitieve en niet-cognitieve resultaten van basisschoolleerlingen?

Beantwoord door Hilde Bekkers (antwoordspecialist) en Angela de Jong (Kennismakelaar Kennisrotonde)

15 maart 2022

KR. 1392

Kort antwoord

Over de voor- en nadelen van niet-traditionele schooltijdenmodellen is beperkt onderzoek beschikbaar en vooral naar percepties (dus geen harde effecten). Wat we wel weten uit onderzoek is dat de invoering van het vijf-gelijke-dagenmodel in de perceptie van scholen kan leiden tot meer effectieve onderwijstijd (en daarmee tot betere leerresultaten van leerlingen). Er is ook enig onderzoek naar optimale tijdstippen om te leren op basis van bioritme, waarbij het bioritme-model en 7-tot-7 model beter lijken te passen dan andere modellen. Verder is bekend dat een langere schooldag (zoals in het 7-tot-7-model) niet vanzelf leidt tot betere leerresultaten, doorslaggevend is de effectieve invulling van de onderwijstijd. Tegelijk weten we dat langere dagen voor jonge kinderen (zoals in het 7-tot-7-model, bioritmemodel en vijf-gelijke-dagen-model) niet perse belastender hoeven te zijn dan traditionele schooltijden, de belasting hangt af van de hoeveelheid instructietijd en kindgerichte activiteiten. Rust en regelmaat vinden scholen een groot voordeel van niet-traditionele schooltijdenmodellen.

Antwoord

Voor- en nadelen voor leerlingen van niet-traditionele schooltijdenmodellen staan centraal

In dit antwoord richten wij ons op de voor- en nadelen van niet-traditionele schooltijdenmodellen voor leerlingen. In een eerder kennisrotondeantwoord zijn de effecten van het continurooster (en vijf-gelijke-dagenmodel als vorm van continurooster) op leerresultaten en schoolwelbevinden van leerlingen onderzocht. Het huidige antwoord gaat ook specifieker in op andere niet-traditionele schooltijdenmodellen.

Verschillende schooltijdenmodellen in het basisonderwijs

Schooltijden zijn de tijden waarop leerlingen verplicht op school aanwezig moeten zijn (Smit, Driessen & van Kuijk, 2015). Basisscholen in Nederland mogen hun eigen schooltijden vaststellen, zolang er verspreid over acht schooljaren minimaal 7520 uur onderwijstijd geven wordt.

Er bestaan verschillende schooltijdenmodellen. In het *traditionele schooltijdenmodel* hebben leerlingen in de ochtend en middag les. De school start dan tussen 08:30 en 08:45 uur en eindigt tussen 14.30 en 15.30 uur.

Tussendoor kunnen leerlingen in een langere middagpauze thuis lunchen, of overblijven op school. In dit model zijn leerlingen woensdagmiddag vrij (en de onderbouw vaak ook op vrijdagmiddag). Naast het traditionele schooltijdenmodel zijn er verschillende andere schooltijdenmodellen. In Nederland zien we de volgende vijf hoofdvormen (Oberon, 2011; Smit, Driessen & van Kuijk, 2015):

1. *Hoorns model*: begin en eindtijden zijn gelijk aan de traditionele schooltijden, maar alle kinderen zijn woensdag- en vrijdagmiddag vrij. De lestijd in de onderbouw en bovenbouw wordt gelijk getrokken.
2. *Continurooster*: alle leerlingen lunchen in een korte middagpauze op school. Kinderen zijn woensdagmiddag vrij, en in de onderbouw vaak ook op vrijdagmiddag. De eindtijd is wat vroeger dan bij het traditioneel model, vaak 14.45 uur.
3. *Vijf-gelijke-dagen-model*: een vorm van het continurooster, maar in dit model hebben alle schooldagen dezelfde eindtijd. Alle kinderen lunchen in een korte middagpauze op school. De eindtijd is wat vroeger dan in het traditioneel model, vaak 14.00 of 14.30 uur.
4. *Bioritmemodel*: afwisseling van leren met periodes van ontspanning en rust. In de ochtenduren (10.00 tot 12.00 uur) is er tijd voor leren en presteren, daarna volgt een lange middagpauze met opvang, lunch en ontspanning op school. Later in de middag is er weer tijd voor leren (14.30 tot 16.30 uur): repeteren en verwerken.
5. *7-tot-7 model en integraal kindcentrum*: scholen hebben het hele jaar door ruimte openingstijden, ze zijn namelijk open van 7:00 uur-19:00 uur (ook in schoolvakanties). Leerlingen volgen een integraal dagprogramma van onderwijs en opvang met een multidisciplinair team van zowel leerkrachten als pedagogisch medewerkers.

Steeds meer scholen kiezen voor niet-traditionele schooltijdenmodellen

In schooljaar 2019-2020 werkte bijna twee derde van de basisscholen niet meer met traditionele schooltijden (Willemsen & van Grinsen, 2020). Het continurooster en het vijf-gelijke-dagenmodel zijn naast het traditionele model het meest populair. Van de scholen in het onderzoek werkte namelijk 37% met het traditionele model, 26% met een continurooster, 24% met het vijf-gelijke-dagen model, 8% met het Hoorns model en 4% met een ander model (niet uitgesplitst naar modellen).

Waarom kiezen scholen voor niet-traditionele schooltijden? Vaak dragen scholen leerlinggebonden motieven aan bij hun keus voor andere schooltijden (Oberon, 2011; Willemsen & van Grinsen, 2020), zoals meer rust en regelmaat, minder versnippering, en een effectievere besteding van de lestijd op school. Ook wensen van ouders, organisatorische motieven en een betere dagindeling voor leerkrachten kunnen een rol spelen (Oberon, 2011; Willemsen & van Grinsven, 2020; Van den Tillaart & de Weerd, 2012).

Sommige scholen zetten, in een experiment vanuit het ministerie van OCW, nog verdergaande stappen op het gebied van flexibiliteit in onderwijstijd. Deze scholen mogen afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties, van de vijfdaagse schoolweek en van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid (De Graaf e.a., 2021). Wij richten ons in dit antwoord op de vijf eerdergenoemde niet-traditionele modellen.

Wat levert het invoeren van andere schooltijden op voor leerlingen?

Eigenlijk weten we dat niet. Beperkt onderzoek naar percepties van leerkrachten en schoolleiders geeft inzicht in een aantal opbrengsten voor leerlingen. Het is belangrijk om te benoemen dat dit geen

effectonderzoek betreft. We kunnen wel iets zeggen over optimale tijdtippen om te leren en effecten van een langere schooldag voor leerlingen.

Cognitieve resultaten van leerlingen

Er is geen effectonderzoek bekend waarin de cognitieve resultaten van leerlingen vergeleken zijn in traditionele en niet-traditionele schooltijdenmodellen (Driessen e.a., 2010). Wel zijn ervaringen van leerkrachten met niet-traditionele schooltijdenmodellen geïnventariseerd. Zo blijkt uit een kleinschalig onderzoek dat bijna de helft van de leerkrachten (45%) meent dat het vijf-gelijke-dagen-model zorgt voor meer effectieve onderwijstijd (Paulussen-Hoogeboom & De Weerd, 2014). Ervan uitgaande dat meer *effectieve* onderwijstijd leidt tot betere leerprestaties (zie CAOP, 2020), zou het vijf-gelijke-dagen model daarmee een positief effect kunnen hebben op de cognitieve resultaten van leerlingen. Leerkrachten denken hier echter niet allemaal hetzelfde over: 15% van de ondervraagde leerkrachten heeft juist het idee dat de effectieve onderwijstijd is afgenomen bij invoering van het vijf-gelijke-dagenmodel. Er is niet onderzocht of de lestijd ook daadwerkelijker effectiever besteed wordt in het vijf-gelijke-dagen-model.

Optimale tijdstippen om te leren op basis van bioritme

Wel zijn er aanwijzingen dat de tijdstippen waarop leerlingen leren van invloed is op de prestaties. Er zijn beperkte aanwijzingen dat het concentratieniveau van leerlingen in het midden van de ochtend en vanaf ongeveer drie uur 's middags het hoogst zou zijn. Leerlingen zouden daarmee op die momenten beter kunnen presteren. Dit blijkt uit enkele Franse en Amerikaanse onderzoeken (Van Langen & Hulsen, 2001). Deze onderzoeken richten zich op het bioritme van basisschoolleerlingen. Het concentratieniveau van leerlingen wordt echter niet alleen bepaald wordt door biologische factoren, zoals het bioritme, maar ook de kwaliteit van de lessen speelt een belangrijke rol (Driessen e.a., 2010). Als we slechts de biologische factoren meenemen, zou het bioritmemodel en het 7-tot-7-model het beste aansluiten bij het concentratieniveau van leerlingen. Het continurooster en vijf-gelijke-dagenmodel zou op basis van het bioritme minder goed passen (zie ook Kennisrotonde, 2016). Dit geldt, in mindere mate, ook voor het Hoorns en traditioneel model. Kinderen hebben in dit model namelijk wel een langere middagpauze en zijn over het algemeen wat langer op school, maar meestal niet (veel) later dan drie uur 's middags.

Een langere schooldag leidt niet vanzelf tot betere leerresultaten

Een schooldag in bijvoorbeeld het 7-tot-7-model is langer en biedt daarmee mogelijkheden om de hele dag door leerzame activiteiten aan te bieden (Veen, Ledoux, Emmelot, Deynoot-Schaub, 2019). Maar zorgt een langere schooldag, met meer onderwijstijd, ook voor betere leerresultaten? Het verband tussen onderwijstijd en leerresultaten is complex. Vooral *effectieve invulling* van onderwijstijd bepaalt of meer onderwijstijd ook leidt tot hogere leerresultaten (Van der Aa e.a., 2020). Een langere schooldag op zich leidt dus niet noodzakelijkerwijs tot betere leerresultaten. Belangrijker is hoe effectief de leertijd wordt ingezet.

Niet-cognitieve resultaten van leerlingen

Naast cognitieve resultaten is het ook belangrijk te kijken naar niet-cognitieve resultaten, zoals het welbevinden van leerlingen. Er zijn geen onderzoeken bekend waarin dergelijke effecten direct bij

leerlingen gemeten zijn, maar wel enkele onderzoeken waarin de percepties van de scholen centraal staan. We bespreken deze hieronder kort.

Door de invoer van andere schooltijden ervaren schoolleiders dat er meer rust en regelmaat heerst in de school. Dit geeft 78% van de schoolleiders aan in een representatief onderzoek naar andere schooltijden (Oberon, 2011). Ook in onderzoek specifiek naar het vijf-gelijke-dagenmodel wordt meer rust als belangrijk voordeel genoemd door de schooldirecties (Paulussen-Hoogeboom & De Weerd, 2014). Meer rust wordt in het vijf-gelijke-dagenmodel vooral bewerkstelligd door het verdwijnen van het overblijven, daarmee ontstaat een doorlopende pedagogische lijn.

Naast de rust voor leerlingen, gaat onderzoek ook in op de belasting van langere dagen, zoals het gevolg is bij het 7-tot-7 model, bioritmemodel en vijf-gelijke-dagenmodel. Langere dagen op school hoeven niet belastender te zijn voor jonge kinderen dan kortere dagen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat een hele dag onderwijs voor kleuters niet noodzakelijkerwijs zwaarder is dan een halve dag onderwijs. Dit hangt af van de hoeveelheid instructietijd en kindgerichte activiteiten (Van Langen & Hulsen, 2001). Dit zou betekenen dat een 7-tot-7-model, bioritmemodel, vijf-gelijke-dagen-model voor jonge kinderen niet perse belastender zou zijn dan het traditioneel model, Hoorns model of continurooster.

Geraadpleegde bronnen

Van der Aa, R.; van den Berg, D.; Scheeren, J.; Stevenson, S.; Vermeulen, M.; Vrielink, S.; van Zijtveld, S. (2020). Onderwijstijd: meer of minder? Internationaal vergelijkend onderzoek naar de urennorm en onderwijstijd in het primair onderwijs. Den Haag: CAOP

De Graaf, D.; van den Berg, E.; van der Ven, K.; de Geus, W.; Suijkerbuijk, A.; & van der Vegt, A. (2021) Andere tijden Achtergrondschets en eerste meting monitor Experiment Ruimte in Onderwijstijd. Amsterdam & Utrecht: SEO & Oberon.

Driessen, G., Claassen, A. & Smit, F. (2010). Variatie in schooltijden. Een internationale literatuurstudie naar de effecten van verschillende invullingen van de schooldag, de schoolweek en het schooljaar. Nijmegen: ITS

Kennisrotonde. (2016). Wat is het effect van een continurooster in het basisonderwijs op de leerresultaten en schoolwelbevinden van leerlingen? (KR.061). Den Haag: Kennisrotonde

Oberon (2011). Monitor Andere schooltijden. Factsheet mei 2011. Utrecht: Oberon.

Paulussen-Hoogeboom, M.C. & de Weerd, M.(2014). 5-Gelijkedagenmonitor 3e meting 2013-2014. Amsterdam: Regioplan

Scheerens, J. (Ed.), with contributions from J. Scheerens, M. Hendriks, H. Luyten, P. Sleegers en Cees Glas. (2013). Productive time in education. A review of the effectiveness of teaching time at school, homework and extended time outside school hours. Enschede: Universiteit Twente.

Smit, F. Driessen, G. & van Kuijk, J. (2015).Variatie in schooltijd en onderwijskwaliteit. Een internationale literatuurstudie naar effecten van verschillende invullingen van de onderwijstijd op de onderwijskwaliteit. Nijmegen: ITS

Van den Tillaart, J.C.M. & de Weerd, M. (2012). 5-Gelijkedagenmonitor 1e meting 2011-2012. Amsterdam: Regioplan

Van Grinsven, V. , & Beliaeva, T. (2015). Rapportage Nieuwe schooltijden in het basisonderwijs. Utrecht: DUO Onderwijsonderzoek.

Van Langen & Hulsen (2001). Schooltijden in het basisonderwijs: feiten en fictie. Nijmegen: ITS.

Veen, Ledoux, Emmelot, Gevers Deynoot-Schaub (2019). Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Witteman-Van Leenen, H. & de Weerd, M. (2014). Indeling schooltijden. Inventarisatie onder basisscholen en besturen. Amsterdam: Regioplan

Willemsen, A. & van Grinsen, V. (2020). Rapportage nieuwe schooltijden in het basisonderwijs. Utrecht: DUO Onderwijsonderzoek.

Meer weten?

Kennisrotonde (2016) Wat is het effect van een continurooster in het basisonderwijs op de leerresultaten en schoolwelbevinden van leerlingen?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Hilde Bekkers (antwoordspecialist), Angela de Jong (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	directeur basisschool
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Schooltijdenmodellen, dagindeling, schooltijden
Referentie:	Kennisrotonde. (2022). *Wat zijn de voor- en nadelen van niet-traditionele schooltijdenmodellen voor de cognitieve en niet-cognitieve resultaten van basisschoolleerlingen?* (KR. 1392)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.